

PÖYTÄKIRJA Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen viittomakielen lautakunnan 37. kokouksesta 29.1.2009. Pöytäkirjan käänsi suomalaiselle viittomakielelle ja viitto Pia Taalas.

VIITTOMAKIELEN LAUTAKUNNAN 37. KOKOUS 29.1.2009

Aika torstai 29.1.2009, klo 10.15–14.55

Paikka Valkea talo, 3 krs., Kuurojen Liiton suuri neuvotteluhuone A3.44

**Läsnä:
jäsenet**

Kaisa Alanne
Pirkko Johansson
Arttu Liikamaa
Terhi Rissanen
Thomas Sandholm
Leena Savolainen
Tomas Uusimäki

vieraat (läsnä klo 10.15–13.30)

Liisa Halkosaari
Zita Kóbor-Laitinen
Kati Lakner
Raija Roslöf

Pirkko Selin-Grönlund
Pia Taalas

Suomen Viittomakielen Tulkit ry
Humanistinen ammattikorkeakoulu
Viittomakielialan Osuuskunta Via
Diakonia-ammattikorkeakoulu (läsnä
klo 11.10–13.30)
Kuurojen Liitto ry
Kuurojen Liitto ry (läsnä klo
10.15–14.55)

1. § Kokouksen avaus.

Puheenjohtaja avasi kokouksen klo 10.15.

2. § Kokouksen laillisuus ja päätösvaltaisuus.

Puheenjohtaja totesi kokouksen laillisesti koollekutsutuksi ja päätäntävaltaiseksi.

3. § Kokouksen esityslista.

Kokouksen esityslista hyväksyttiin muutoksitta.

4. § Viittomakielen sanastohanke ("viittomapankki").

Syksyllä 2008 Diak ja Humak alkoivat valmistella jo pitkään haaveena ollutta viittomakielen sanastohanketta. Marraskuussa mukana asiaa pohtimassa olivat edustaja myös Kotuksesta, Kuurojen Liitosta ja Suomen Viittomakielen Tulkit ry:stä. Koska viittomakielen lautakunnassa nähtiin, että asiaa olisi hyvä käsitellä myös kieliyhteisön näkökulmasta, päätettiin kutsua kaikki asiaa valmistelevat tahot kokoukseen keskustelemaan.

Viittomakielialan Osuuskunta Vian Termipankilla on monia yhtymäkohtia sanastohankkeen tuloksena syntyvän tietokannan kanssa. Siksi Viasta oli kutsuttu alustajaksi Kati Lakner, yksi pankin ylläpitäjistä.

Sanastohanke lyhyesti

Sanastohankkeen päätoimijat ovat Diak ja Humak, ja hanketta koordinoi Raija Roslöf Diakista. Hankkeen tavoitteena on tuottaa Internetissä toimiva tietokantajärjestelmä, jonka avulla voidaan tallentaa vakiintumatonta uudisviittomistoa ja saattaa sitä laajemmin kieliyhteisön tietoon. Tietokannan käyttäjiä olisivat esimerkiksi viittomakielen opiskelijat, äidinkieleltään viittomakieliset henkilöt, viittomakielen tulkit ja opettajat. Tietokanta olisi suljettu järjestelmä, johon päästäkseen tulee rekisteröityä käyttäjäksi.

Tällaiselle tietokannalle on suuri tarve, koska erilaisissa kielenkäyttötilanteissa ympäri Suomea syntyy viittomistoa, jota ei koskaan tallenneta eikä se näin ollen pääse leviämään ja mukautumaan osaksi suomalaisen viittomakielen leksikkaa. Tarve liittyy myös viittomakielten kirjoittamattomuuteen: viittomakieltä esittävien videotiedostojen systemaattinen tallentaminen verkossa toimivaan tietokantaan on kirjoitettujen sanojen tallentamiseen verrattuna teknisesti ja muun muassa viittojan henkilösuojan vuoksi huomattavasti haastavampaa toteuttaa. Siksi tarvitaan erityinen työkalu, jonka avulla tallentaminen voidaan toteuttaa.

Diakin selvityksen mukaan jokin EU-ohjelma näyttäisi olevan sopivin tapa rahoittaa hanke. Hakemus on tarkoitus tehdä vuoden 2010 keväällä. EU-rahoituksen myötä hankkeesta tulisi siis Euroopan laajuinen. Tällä hetkellä ajatuksena kuitenkin on, että eri maiden tietokannat pidetään erillisinä, vaikka niiden tekninen pohja olisikin yhteinen.

Vian Termipankki

Viittomakielialan Osuuskunta Vian Termipankki on jatkuvasti täydentyvä ja kehittyvä viittomavarasto, joka on luotu Vian jäsenten ja työntekijöiden työkaluksi. Kyseessä ei ole sanakirja. Termipankin säännöt ja käyttöohjeet löytyvät pankin www-sivuilta: <http://termipankki.dav.fi/ohjeet1.html>.

Termipankin tietokannassa yhtä käsitettä kuvaava kokonaisuus (tietue) muodostuu suomenkielisestä termistä, sen määritelmästä, suomalaisen viittomakielen vastaavasta termistä ja käytetystä lähdekirjallisuudesta. Lisäksi voidaan kirjata erilaisia huomautuksia ja kommentteja mm. termin käyttöalasta

tai viittoman syntyprosessista. Samalle käsitteelle voidaan kirjata useampia viittomakielen vastineita.

Termien luokituksen perustan muodostaa yleisten kirjastojen luokitusjärjestelmä (<http://ykl.kirjastot.fi/index.aspx>), jota on tarpeen mukaan hieman muokattu. Kullekin termille pyritään määrittämään yksi luokka, joka on termin "kotipaikka". Tämän lisäksi termi voidaan määrittää kuuluvaksi korkeintaan kolmeen muuhun luokkaan.

Henkilöviittomia ja yksityisyydessään niihin verrattavia muita nimiä ei voida tallentaa Termipankkiin, koska silloin kyse olisi henkilörekisterin pitämisestä (Henkilötietolaki 1999/523 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990523>; henkilörekisterin pitämisestä ks. esim. Korpela: *Henkilörekistereistä lain kannalta* <http://www.cs.tut.fi/~jkorpela/hlorek.html>). Lisäksi tulkkien vaihtelovollisuus estää paljastamasta informanttina toimineen asiakkaan nimeä.

Jos jokin viittoma saa kommentteja, että siinä on jotakin vikaa, kyseistä viittomaa ei poisteta, vaan se jätetään pankkiin tiedoksi. Onhan myös se tietoa, että jotakin viittomaa on pidetty sopimattomana vastineena tietyille termille.

Via rahoittaa itse Termipankin teknisen ylläpidon ja sisällön tuotannon, minkä vuoksi pankkiin ei myönnetä ikuisia käyttöoikeuksia eikä tuotetta anneta kilpailevan yrityksen käyttöön ilman rahallista tai yhteistyön ominaisuudessa saatavaa korvausta.

Tällä hetkellä Termipankkia käyttävät Vian työntekijät, muutama opiskeleva kuuro asiakas ja yksittäinen muu käyttäjä. Lisäksi tehdään yhteistyötä Sanastokeskuksen (TSK), Diakin, Humakin ja Kirkkohallituksen kanssa. Tammikuussa 2009 Termipankissa oli 2670 suomen kielen termin mukaan järjestettyä tietuetta.

Haasteet Termipankin ylläpidossa:

- Millainen on suomalaisen viittomakielen termi? Milloin on kyseessä eri termi ja milloin saman termin rinnakkaismuoto?
- Kielen asiantuntijuus? Vaikka Termipankki ei halua olla auktoriteetti, se mitä esitetään, saa painoarvoa.
- Aineiston vieminen tietokantaan on hidasta. Toisaalta tästä seuraa se, että termit ehtivät kypsyä ja kehittyä ennen tietokantaan päätymistään.
- Termien luokittelu.

Keskustelua

Tulevassa sanastohankkeessa syntyvän tietokannan yksi tarkoitus on saattaa uudisviittomistoa laajemmin kieliyhteisön tietoisuuteen. Lautakunta esitti huolestuneisuutensa sen suhteen, mikä tulisi olemaan kielenhuollon asema tässä prosessissa: kuka tai ketkä päättävät, että jokin viittoma on sopiva ja sitä ryhdytään käyttämään? Kaikilla äidinkielisilläkään henkilöillä ei ole yhtäläistä kieli-intuutiota ja tietoutta viittomakielestä.

Eriävänä mielipiteenä esitettiin kuitenkin myös, että viittomisto- ja sanakirjatyön suhteen amatööreilläkin on oikeus tuottaa aineistoa ja tehdä julkaisuja.

Eräänä pohdinnan arvoisena seikkana lautakunnan keskustelussa nousi esille, kumman kielen, puhutun kielen vai viittomakielen, yksiköt toimivat tietokannassa hakusanoina. Jos hakusanoina ovat viittomat, lopputuloksessa painottuu viittoman merkitys ja käyttö. Jos taas lähdetään liikkeelle suomen kielen sanoista, saadaan sanoille viittomavastineita, mutta viittomien kuvaus jää todennäköisesti pinnallisemmaksi.

Teema "kenellä on oikeus käsitellä suomalaisen ja suomenruotsalaisen viittomakielen aineistoja" herätti keskustelua. Lautakunnassa ymmärrettiin kyllä muun muassa miksi Vian Termipankin käyttöoikeudet ovat rajattuja, mutta siitä huolimatta on tunteita herättävä ajatus, että minun kieltäni tallennetaan suljettuun järjestelmään, jonne minulla ei ole pääsyä ja jonka olemassaolosta ei suurimmalla osalla kieliyhteisöä ole mitään tietoa.

Niin ikään lautakunnassa ymmärretään, että sanastohankkeen myötä syntyvää viittomapankkia tarvitaan. Koska suomalainen ja suomenruotsalainen viittomakieli kuitenkin ovat pieniä ja uhattuja kieliä, niiden käyttäjät voivat kokea loukkaavana sen, että ei-äidinkielliset kielenoppijat luovat heidän kielestään tietokantaa.

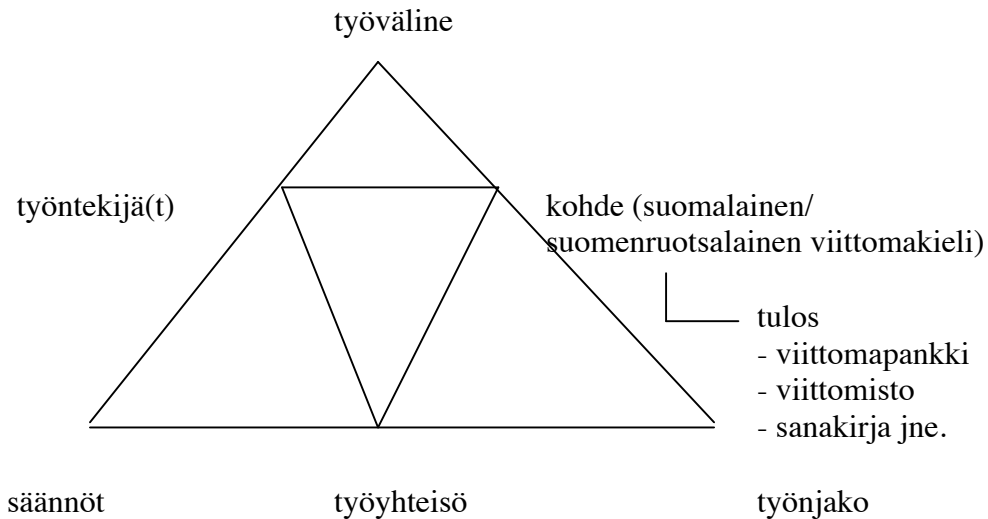
Sanastohankkeen suhteen Raija Roslöf kommentoi, että viittomapankki ei olisi kontrolloimaton avoin järjestelmä, vaan aineiston syöttämisessä opettajat tai muut opiskelijoita kokeneemmat henkilöt voivat arvioida tallennettavan aineiston laatua.

Lautakunnan mielestä olisi tärkeää yrittää löytää erilaisia tapoja keskustella sanastohankkeesta kieliyhteisön kanssa.

Aloite: Esitettiin, että sanastohankkeesta tiedotettaisiin ja pyritäisiin saamaan aikaan keskustelua Kuurojen Liiton liittokokouksessa kesäkuussa. Leena Savolainen ja Kaisa Alanne tarkistavat, ehtiikö asia vielä esityslistalle.

Useammankin kerran esitettiin toive keskitetystä viittomistotyöstä. Suomessa on muun muassa Kuurojen Liiton ja Kotuksen sanakirjatyö ja Vian Termipankki. Kirkkohallituksen viittomakielen kääntäjät ja Jyväskylän yliopiston kuukausipalkkaiset viittomakielen tulkit tekevät viittomiston kehitystyötä. Lisäksi on joitakin yksittäisiä viittomistohankkeita esimerkiksi Mikael-koulussa ja Turun Diakissa. Nyt olisi syntymässä taas yksi uusi erillinen viittomistotietokanta. Olisiko sen sijaan mahdollista luoda tietokanta, joka toimisi perustana kaikille viittomistotyötä tekeville tahoille?

Pirkko Selin-Grönlund piirsi kolmiokuvion, joka helpotti sen hahmottamista, mitä eri seikkoja yhden tai useamman viittomatietokannan luomisessa ja ylläpidossa pitää ottaa huomioon ja kuinka eri tahot mahdollisesti voisivat toimia yhdessä.

Lopuksi

Lautakunta onnistui tarjoamaan ajatustenvaihdolle foorumin, jossa viittomakielen opetusta ja käyttöä edustavat eri alojen ammattilaiset kohtasivat kieltä äidinkielenään käyttävät. Kaikki osapuolet pitivät keskustelua hedelmällisenä ja synergiaa tuottaneena. Tunnelmakin säilyi vapautuneena ja rakentavana, vaikka käsiteltävät asiat olivat monitahoisia ja tunteitakin herättäviä. Yhteisenä toiveena esitettiin, että lautakunta tulevaisuudessakin toimisi vastaavanlaisten keskustelutilaisuuksien järjestäjänä.

5. § Lautakunnan pöytäkirjojen tarkastaminen kokouksesta 23.10.2008 sekä viitottujen pöytäkirjojen tarkastaminen kokouksista 15.2.2007, 4.4.2007 ja 4.9.2007.

Lautakunnan 23.10.2008 pidetyn kokouksen suomenkielinen ja viittomakielinen pöytäkirja hyväksyttiin muutoksitta. Kokouksessa tarkastettiin myös viittomakieliset pöytäkirjat vuonna 2007 15.2., 4.4. ja 4.9. pidetyistä kokouksista. Kaikki kolme pöytäkirjaa hyväksyttiin muutoksitta.

6. § Ilmoitusasiat.

a) Terhi Rissanen tiedusteli, sattuisiko joku tietämään, ovatko viittomakieliset aineistot edustettuina *Kansallinen digitaalinen kirjasto* -hankkeessa (2008–2011; http://www.minedu.fi/OPM/Kulttuuri/kulttuuripolitiikka/linjaukset_ohjelmat_ja_hankkeet/digitaalinen_kirjasto/). Kukaan ei tiennyt asiasta, mutta Kaisa Alanne lupasi selvittää asiaa.

b) Kotus ja Opetushallitus järjestävät 6.3.2009 kansainvälisen äidinkielen päivän seminaarin *Vähemmistökielet ja kirjallinen kielenkäyttö* (ks. tekstiliite 1). Kaisa Alanne pitää tilaisuudessa esitelmän *Onko viittomakielellä kirjakieli?* Seminaarissa on suomalainen viittomakieli – suomi -tulkkaus.

c) Kuurojen Liitto on saanut GoodMood Productions Oy:ltä lahjoituksena Internet TV:n (<http://www.kl-deaf.fi/nettityv>) käyttöön vuoden ajaksi veloituksetta. Kyseessä on verkossa toimiva, ympäri maailmaa katsottavissa oleva tv-kanava. Mahdollisia suoria lähetyksiä lukuunottamatta ohjelmilla ei ole perinteisen tv-kanavan tapaan tiettyä lähetyssaikaa, vaan niitä voi katsoa haluamansa hetkenä ympäri vuorokauden. Meneillään olevassa kokeiluvaiheessa Kuurojen Liitto tuottaa TV-kanavan ohjelmiston.

d) Thomas Sandholm kertoi, että Viittomakielisten uutisten toimitukseen osoitetut uutiset tulisi nykyään lähettää Juha Virtaselle (juha.virtanen at yle.fi).

e) Kuurojen Liitto on laatinut lausunnon oikeusministeriön kieliain neuvottelukunnalle Suomen kielioloista tehtävää raporttia varten (ks. tekstiliite 2).

f) Kuurojen Liitto on laatinut ulkoasiainministeriölle lausunnon koskien Pohjoismaisen kielisopimuksen uudistamista (ks. tekstiliite 3).

7. § Muut esille tulevat asiat.

Muita esille tulevia asioita ei ollut.

8. § Seuraava kokous.

Päätös 1.

Seuraava kokous päätettiin pitää 1.4.2009 klo 10–15.

9. § Kokouksen päättäminen.

Puheenjohtaja päätti kokouksen klo 14.55.

Vakuudeksi

Kaisa Alanne
puheenjohtaja

Leena Savolainen
sihteeri

KUTSU

Kotimaisten kielten tutkimuskeskus ja Opetushallitus järjestävät

Kansainvälisen äidinkielen päivän seminaarin

VÄHEMMISTÖKIELET JA KIRJALLINEN KIELENKÄYTTÖ

perjantaina 6.3.2009

Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Vuorikatu 24, 00100 Helsinki (Kaisaniemi)

Ohjelma

9.00–9.05	Klaas Ruppel: Avaus
9.05–9.45	Pirkko Nuolijärvi: Äidinkieli
9.45–10.20	kahvi
10.20–11.00	Okan Daher: Vähemmistökielen pitäminen elinvoimaisena: tataari
11.00–11.40	Simo Muir: Kieli säilyy kirjoitettuna: jiddiä
11.40–12.30	lounastauko
12.30–13.10	Kimmo Granqvist: Pitäisikö romanikieltä kirjoittaa?
13.10–13.50	Kaisa Alanne: Onko viittomakielellä kirjakieli?
13.50–14.15	kahvi
14.15–14.55	Hossein Janei: Maahanmuuttajien äidinkielen opetuksen nykynäkymät, esimerkkinä Espoo
14.55–15.35	Kiamars Baghbani: Kirjoittaminen vieraalla kielellä: suomi vieraana kielenä
15.35–16.30	Klaas Ruppel: Sähköisen vähemmistökielten kirjallistumista käsittelevän julkaisun <i>Omin sanoin</i> julkistaminen kuohuviinitarjoilu

Puhujilla on 40 minuuttia esiintymisaikaa, josta vähintään 15 minuuttia on varattu keskustelulle.

Seminaarissa on viittomakielinen tulkkaus.

Seminaari on maksuton.

Tarjoilun järjestämistä varten pyydämme ilmoittautumaan viimeistään maanantaina 16.2.2009 sähköpostitse (klaas [piste] ruppel [ät-merkki] kotus [piste] fi) tai puhelimitse (0207 813 278, Klaas Ruppel).

Kotimaisten kielten tutkimuskeskus sijaitsee Kaisaniemen puiston etelälaidalla, lähellä rautatieasemaa, rautatientoria ja Kaisaniemen metro-, bussi- ja raitiovaunupysäkkejä.

OIKEUSMINISTERIÖLLE

Kuurojen Liitto ry toteaa lausuntonaan viittomakieltä koskevista kielioloista kohteliaimmin seuraavaa.

1. Kuinka monta viittomakielistä ja viittomakieltä käyttävää on Suomessa? Onko ryhmien koossa tapahtunut muutoksia? Määritelläänkö ryhmät yhä samoin perustein kuin vuonna 2005?

Kuurojen Liitto ry:n ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen viittomakielen lautakunnan uuden kielipoliittisen selonteon ja kielipoliittisen ohjelman mukaan viittomakielisten lukumäärää voidaan arvioida erilaisista näkökulmista ja eri laskentatavoilla.

Viittomakielisten etujärjestö Kuurojen Liitto ry on pitkään määritellyt kieli- ja kulttuuriryhmää vähemmistön omasta näkökulmasta: viittomakieltä käyttäviä kuuroja ja huonokuuloisia on 4000–5000 ja kuulevia noin 6000–9000. Tämä tulos on syntynyt pitkäaikaisen työkokemuksen ja kenttähavaintojen pohjalta.

Toinen mahdollinen tapa laskea kieliryhmän edustajia olisi tilastoihin perustuva väestölaskenta, mutta koska viittomakieli ei kuulu ISO-standardoitujen kielten joukkoon, sitä ei juuri ole ilmoitettu väestörekisteritietoihin itsenäisenä kielenä. Viittomakielen on erillisellä ilmoituksella ilmoittanut äidinkielekseen 42 henkilöä (lukumäärä marraskuulta 2008). Tarkkaa tietoa saamenkielisten ja romanien lukumääristä ei ole, koska heidänkään kieliään ei ole ollut tapana merkitä väestörekisteriin äidinkieleksi.

Kuurojen Liitto ry on tehnyt yhteistyötä Väestörekisterikeskuksen kanssa. Syyskuusta 2008 alkaen selkiytettiin viittomakielisten mahdollisuutta ilmoittaa viittomakieli äidinkielekseen. Asiointikieleksi viittomakieliset valitsevat joko suomen tai ruotsin kielen. Tämä ilmoittaminen voidaan tehdä internetissä Väestörekisterikeskuksen sähköisellä lomakkeella. Osa viittomakielisistä on pitänyt tärkeänä sitä, että he voivat itse määrittää äidinkielekseen joko suomalaisen, suomenruotsalaisen tai muun viittomakielen.

Yhteisön sisällä vanhemmilla ja nuoremmilla sukupolvilla saattaa olla erilaisia näkemyksiä ryhmien määrittelyn suhteen. Vanhemmat viittomakieliset haluavat yhä kutsua itseään kuuroiksi ja nuoremmat taas näkevät itsensä viittomakielisiksi, mutta kaikilla viittomakielisillä on silti sama peruste: viittomakielen käyttö. [Viittomakielisten identiteettiä käsittelevä väitöstutkimus keväällä 2008 (Luukkainen, Minna: Viitotut elämät. Kuurojen nuorten aikuisten kokemuksia viittomakielisestä elämästä Suomessa. Helsingin yliopisto.)]

2. Tuntevatko viittomakieliset kielelliset oikeutensa? Kokevatko viittomakieliset, että heidän oikeuksistaan sekä heille tarjottavista palveluista tiedotetaan tarpeeksi? Mikä taho on vastannut tiedottamisesta? Mikä on viittomakielisten kannalta paras tiedon levittämisen muoto?

Viittomakielisten tietämys kielellisistä oikeuksista vaihtelee sukupolvittain, ja mm. koulutustaustalla on suuri merkitys. Kuurojen Liitto ry:n kautta on tullut asiakaspalautteita, etteivät he koe saamia tietoja riittäviksi. Kuurojen yhdistysten kautta tieto leviää, mutta kaikki viittomakieliset eivät välttämättä ole yhdistyksen jäseniä tai käy yhdistysten tilaisuuksissa. Suomen tai ruotsin kielellä laadittu tiedotusmateriaali ei palvele viittomakielisiä, ja omakielistä tiedotusta on voitu tarjota hyvin vähän. Keskeisin kielellisistä oikeuksista tiedottaja on ollut Kuurojen Liitto, julkiset palvelut ja viranomaistahot ovat kohdentaneet vain satunnaisesti tiedotusta viittomakielisille.

Tiedon ymmärrettävyyden ja oppimisen näkökulmasta tehokkain tiedon levittämisen keino lienee vuorovaikutteinen viittomakielinen kasvokkaisuviestintä tai pienryhmäviestintä. Tiedotuskanavista tehokkaimmat ovat viittomakielistä informaatiota välittävät kanavat: liiton videotiedote ja verkkopalvelut (varsinkin viitotut osuudet). Yleisradion toiminta ei ole viittomakielisen tarjonnan osalta laajentunut vuoden 2005 jälkeen. Viittomakielisillä uutisilla (varsinkin Viikko viitottuna lähetyksellä) on oma osuutensa myös kielellisiä oikeuksia koskevassa viestinnässä. Yleisradion nykyinen tv-tarjonta ei kata viittomakielisten tiedonsaantia: viittomakielinen ohjelmatarjonta on uutisten varassa, viittomakielelle tulkattuja ohjelmia ei juuri ole (vaalilähetyksien uusintalähetyksiä lukuun ottamatta) eikä tekstitys ole vielä riittävällä tasolla. Kaupallisilla tv-kanavilla suomen- ja ruotsinkielisissä lähetyksissä tekstitystä ei ole lainkaan..

Julkishallinnon ja erilaisten hankkeiden viittomakielisiä tiedotteita on pyritty kokoamaan valtioneuvoston tietohallintoyksikön www.suomi.fi-portaaliin, mutta tarjonta on edelleen sattumanvaraista. Kuurojen Liitto ry:ssä Kentauri-projekti perusti Raha-automaattiyhdistyksen tuella kuurojen yhdistysten käyttöön ns. yhdistysnetin, jonka tarkoituksena on ollut toimia viittomakielisten yhteisöviestinnän työkaluna.

Erityistä huolta viime vuosina on herättänyt se, että silloin, kun pienelle lapselle harkitaan sisäkorvaistutetta, vanhemmat eivät välttämättä saa sairaalasta riittävästi (tai lainkaan) tietoa viittomakielestä. Osa lapsista on vaarassa jäädä kielettömiksi, sillä arvioiden mukaan noin yksi kolmasosa sisäkorvaistuteleikatuista ei hyödy laitteesta niin paljoa, että voisi oppia ympäristön käyttämän puhutun kielen. Kuurojen Liitto ry ja Kuuloliitto ry (ent. Kuulonhuoltoliitto ry) ovat jättäneet asiasta lausunnon sosiaali- ja terveysministeriölle syksyllä 2008.

3. Onko lainsäädännössä tai käytännössä ilmennyt kieliryhmän tilanteeseen vaikuttavia puutteita? Onko ilmenneisiin puutteisiin puututtu? Millä tavoin niihin voitaisiin puuttua?

Nykyinen perustuslaki ei turvaa viittomakielisten kielellisiä oikeuksia suoraan, vaan välillisesti: se velvoittaa lainsäätäjät ottamaan viittomakielen huomioon silloin, kun eri hallintoalojen säädöksiä säädetään. Tällä hetkellä viittomakieltä ja sen käyttöä koskevia säädöksiä ei ole koottu yhden lain alaisuuteen, vaan ne ovat hajallaan ja niiden tulkinnassa on monia mahdollisuuksia. Esimerkiksi oikeudesta tulkin käyttöön mainitaan yli 15 eri laissa ja oikeutta perustellaan joissakin säädöksissä kielen, joissakin vammaisuuden perusteella (”aisti- tai muun vian vuoksi”). Lasten päivähoitolakiin suunniteltua lisäystä viittomakielisten lasten kielenkäytöstä ei ole toteutettu. Vanhempien kertoman mukaan viittomakielisiä lapsia on jopa kielletty viittomasta erityispäiväkotiryhmissä, jotta sisäkorvaistutetta käyttävien lasten kommunikaatiotaidot eivät häiriintyisi.

Perustuslakiuudistuksen tarkoitus on ollut erinomainen, mutta syystä tai toisesta sen vaikutukset eivät vielä ulotu riittävän laajalle. Erillinen **viittomakielen kielilaki on mielestämme ainoa mahdollinen keino kattaa niitä aukkoja, joita nykyisessä lainsäädännössä on**. Lisäksi valtion on asetettava **viittomakieliasiain neuvottelukunta** valvomaan viittomakielen kielilain sekä muun kielellisiä oikeuksia koskevan lainsäädännön toteutumista. Viittomakieltä käyttävät ovat ainoa säännöksissä mainittu kieliryhmä, jonka aseman ja kielellisten oikeuksien toteutumisen seuranta ja edistämistä varten ei ole asetettu omaa toimielintä julkisen vallan toimesta (vrt. saamelaiskäräjät ja romaniasiain neuvottelukunta).

Nykyinen lainsäädäntö ei velvoita viranomaisia ja julkista sektoria huolehtimaan viittomakielisille kohdennetusta viestinnästä. YK:n uusi vammaisten ihmisten oikeuksia koskeva yleissopimus korostaa saavutettavuuteen liittyvässä artiklassaan tiedonsaantia, joten tähän vaatimukseen kohdistuu muospaine myös sopimuksen kautta.

Vammaispalvelulakiin tehtiin muutos vuoden 2007 alussa: tulkkipalveluun myönnettävien tuntimäärien minimirajoja nostettiin vaikeasti kuulovammaisten osalta 180 tuntiin ja vaikeasti kuulonäkövammaisten osalta 360 tuntiin (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987; 1267/2006). **Vammaispalvelulain mukaiset tulkkipalvelut ovat siirtymässä Kelan etuudeksi vuonna 2010**. Siirto edellyttää lainsäädännöllisiä muutoksia. Kielellisten oikeuksien näkökulmasta päätöksenteossa näkyy edelleen vahvana käsitys viittomakielisistä kuntoutusta ja vammaisille tarkoitettua palvelua tarvitsevana ryhmänä, ei kieli- ja kulttuuriryhmänä.

Viittomakielisten tiedonsaantia edistävää **Viittomakielistä kirjastoa** ei suunnitelmista huolimatta perustettu 1.3.2008 alkaen (OPM rahoitus). Kuurojen Liitto ry ilmaisi huolensa eduskunnan valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaoston kuulemistilaisuudessa 5.11.2008 siitä, että asia on poliittisesta lupauksesta huolimatta yhä pöydällä.

Yhdenvertaisuuslainsäädännön uudistamisen yhteydessä Kuurojen Liitto ry:tä pyydettiin kuultavaksi. Liiton mielestä yhdenvertaisuuslainsäädäntöä tulee ehdottomasti uudistaa siten, että se täyttää paremmin perustuslain 6 §:n sisältämän yhdenmukaisen ja laaja-alaisen syrjintäkiellon asettamat vaatimukset. Yhdenvertaisuustoimikunnan välimietinnössä on todettu, että lähtökohtana tulee olla lainsäädäntö, joka vahvistaa yhdenvertaisuuden suojaa kattamalla entisten selkeämmin kaikki syrjintäperusteet, soveltumalla yhdenmukaisemmin kaikkiin elämänalueisiin ja asettamalla eri syrjintätilanteet mahdollisimman samanlaisten oikeussuojakeinojen ja seuraamusten piiriin. Viittomakielisten kohdalla nykyinen lainsäädäntö ei ole missään tapauksessa riittävän kattava, koska yhdenvertaisuuslaki ei esimerkiksi tunnusta viittomakielisiä etnisenä ryhmänä, vaan katsoo heitä vammaisiksi esimerkiksi kuulovamman vuoksi. Kielellinen näkökulma puuttuu siis tästä lainsäädännöstä (esimerkiksi kuulevat viittomakieliset, viittomakielen natiivikäyttäjät). Viittomakielisten kuurojen syrjintätilannetta tarkasteltaessa on otettava aina lähtökohdaksi kielen perusteella tapahtuva syrjintä ja vasta sen jälkeen tarkastella asiaa vammaisuuden tai muun syrjintäperusteen näkökulmasta.

4. Onko vuoden 2005 jälkeen ilmennyt uusia viittomakielen käyttämistä helpottavia tai sitä vaikeuttavia tekijöitä?

Teknologian kehityksen myötä verkkoviestintä kehittyy jatkuvasti ja myös viittomakielisen tiedon levittämiselle verkossa on aikaisempaa paremmat mahdollisuudet. Toimintaa vaikeuttaa viranomaisten tietämättömyys ja haluttomuus etenkin rahoituskysymyksissä.

Kuurojen Liitto ry pitää YK:n uutta vammaisten ihmisten oikeuksia koskeva yleissopimusta lupaavana edistysaskeleena: yleissopimus on uusi vahva velvoite, johon valtioiden tulee sitoutua. Sopimuksessa on monta artiklaa, jotka määrittelevät viittomakielisten kielellisiä ja kulttuurisia oikeuksia vammaisuuteen liittyvien kysymysten rinnalla. Huolestuttavaa on kuitenkin se, että ratifioimisprosessi on hidas ja viranomaiset eivät ole informoineet tästä prosessista yhtä aktiivisesti kuin mitä me kaikki kansalaisjärjestöt olemme toivoneet.

Pohjoismainen kielineuvosto kartoitti viittomakielten ja viittomakielisten asemaa pohjoismaissa vuonna 2008 (Teckenspråkens och teckenspråkigas ställning i Norden 2008; liitteenä). Kartoituksen toteuttivat Karin Hoyer (Kuurojen Liitto ry) ja Kaisa Alanne (Viittomakielen lautakunnan pj, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus). Tavoitteena on viittomakielten lisääminen pohjoismaiseen kielisopimukseen, jota parhaillaan uudistetaan.

Tätä kirjoitettaessa Kuurojen Liitto ry:n ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen valmisteleva Viittomakielisten kielipoliittinen ohjelma on viimeisteltävänä. Sen tavoitteena on lisätä tietoisuutta kielellisistä oikeuksista niin viranomaisille ja päättäjille kuin viittomakielisen yhteisön jäsenille ja ”suurelle yleisöllekin”. Toimenpide-ehdotuksista tärkeimpinä mainittakoon viittomakielilaki (työnimi), viittomakieliasian neuvottelukunnan perustaminen, omakielisten

palvelujen turvaaminen ja YK:n vammaisten ihmisten oikeuksia koskevan yleissopimuksen toimeenpanon edistäminen.

Opetusministeriö on lisännyt viittomakielen tulkkien ja viittomakielen ohjaajien koulutuksen aloituspaikkoja v. 2008 lähtien. Viittomakielen tulkin ylemmälle ammattikorkeakoulututkinnolle on myönnetty aloituspaikat ensimmäistä kertaa. Viittomakielen tulkkauksen kansainväliseen toimintaympäristöön liittyvät koulutukset ovat saaneet tukea EU-hankkeiden kautta. Osa koulutettavista perustutkintojen suorittajista työllistyy muiden kuin viittomakielisten pariin (etenkin viittomakielen ohjaajan koulutuksen suorittaneista).

Toisaalta opetusministeriön suunnittelemat tuottavuusohjelman toimenpiteet uhkaavat Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen toimintoja, ja viittomakielen tutkimukseen toivotut lisäresurssit eivät voi toteutua. Ilmeisesti rahoitussyistä viittomakielen tutkimukseen ja opetukseen Jyväskylän yliopistossa ei ole osoitettu kiinteää rahoitusta.

5. Onko ja millä tavoin viittomakielisten kielellisiin tarpeisiin vastattu vuoden 2005 jälkeen eri hallinnon aloilla?

a. Opetustoimi

Valitettavasti kehitystä ei juurikaan ole tapahtunut. Viittomakieliset lapset sijoittuvat edelleen erityisopetuksen piirissä toimiviin kuulovammaisten kouluihin, mutta sisäkorvaistutteen yleistymisen myötä viittomakieltä äidinkielenään käyttävien lasten määrä kouluissa on vähentynyt rajusti. Aidosti viittomakielinen vuorovaikutus opetusryhmissä ja koulun muissa tilanteissa on huolestuttavasti vähentynyt – erilaisten tukiviittomamenetelmien käyttö puolestaan on lisääntynyt. Kuulovammaisten koulujen oppilasmäärä ylipäättään on vähentynyt huomattavasti, sillä suuri osa sisäkorvaistuteluksista sijoitetaan lähikouluihin avustajan tai tulkin kanssa. Heidän kommunikaatiomahdollisuuksistaan ja menetelmistään on vasta hyvin vähän tietoa saatavilla. [Sume, Helena. 2008. Perheen pyörteinen arki: sisäkorvaistutetta käyttävän lapsen matka kouluun. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.]

Viittomakielisten kuulevien lasten oikeus saada viittomakieli äidinkielenä -opetusta toteutuu hyvin harvoin. Vaikka vanhempien tietoisuus asiasta on lisääntynyt, sopivien opettajien löytäminen ja rahoituksen järjestäminen on osoittautunut esteeksi. Kiertävät opettajat tai ”kielipesät” voisivat olla sopiva ratkaisu tähän ongelmaan. Peruskoulua varten olisi tehtävä opetussuunnitelmat viittomakieli toisena kielenä ja vieraana kielenä.

Viittomakieli tulisi ottaa mukaan opetushallituksen yleisten kielitutkintojen piiriin, jotta kielitaidon arviointi perusopetuksessa, ammatillisessa opetuksessa ja korkeakouluissa voisi perustua yhtenäiseen viitekehykseen (nykyinen arviointi äidinkielen opetuksen osalta perustuu yksittäisiin toimintamalleihin ja viittomakieli vieraana kielenä opetuksessa vanhentuneisiin järjestöpuolella laadittuihin testauksiin).

b. Sosiaali- ja terveystoimi

Hyvänä esimerkkinä viittomakielisen saavutettavuuden huomioimisesta arjen palveluissa voidaan mainita Etelä-Savon sairaanhoitopiirin alueen Hyvis-portaali (<http://www.hyvis.fi/voihyvin/kuukaudenteema/aikuistyyppiindabetes>).

Viittomakielen tulkkipalvelujen palvelujärjestelmää on pyritty kehittämään uusilla toimintamalleilla pääkaupunkiseudulla ja Pirkanmaalla, mutta tieto palvelujen siirtämisestä Kelan vastuulle vuonna 2009–2010 on jäädyttänyt useilla paikkakunnilla toiminnan kehittämistyön.

c. Muut

Opetusministeriön asettama työryhmä luovutti muistion viittomakielisten teatteripalveluiden kehittämisestä kulttuuriministeri Tanja Saarelalle vuonna 2005. Saatuaan valtionavustusta toimintaansa Teatteri Totti on vuodesta 2006 alkanut palkata säännöllisesti produktioihinsa taiteellista ja teknistä henkilöstöä tavoitteenaan tarjota paremmat teatteripalvelut viittomakielisille ja järjestää vierailuesityksiä eri puolilla Suomea. Uusin Teatteri Totin produktio on viittomakielinen ooppera *Kaarle-kuninkaan metsästys*, joka osoittautui menestykseksi sekä kotimaassa että ulkomailla. Tällä hetkellä Teatteri Totti on toistaiseksi osana Kuurojen Liiton organisaatiota. Jatkossa toiminnan vakiinnuttua tavoitteena on Teatteri Totin irrottaminen liiton organisaatiosta itsenäiseksi kannatusyhdistyksen ylläpitämäksi teatteriksi.

6. Onko viittomakielisille käytännössä kyetty järjestämään tulkitseminen ja kääntäminen hallintoasioissa? Toimivatko tulkkipalvelut muutoin käytännössä?

Hallintoasioissa tulkitseminen järjestyy yleensä sosiaalitoimen tai yksityisten palveluntuottajien ylläpitämien tulkkikeskusten kautta. Asiakirjojen kääntämistä tapahtuu tulkkauksen yhteydessä, mutta ”virallisen” asiakirjakäännöksen määrittelyä ei ole olemassa. Viittomakielen kääntäjät eivät kuulu auktorisoituja kääntäjiä koskevan järjestelmän piiriin. Euroopan komission rahoituksella toteutettu AGIS-projektin kartoitus oikeustulkkausten tilasta osoittaa puutteita Suomen tilanteessa, kartoituksessa oli mukana viittomakielen tulkkausten edustus. Projektin antamia suosituksia tulisi käyttää tukena oikeustulkkauksen kehittäessä. [Erik Hertog, Jan van Gucht (eds.) 2008. Status quaestionis : questionnaire on the provision of legal interpreting and translation in the EU]

Vammaispalvelulain mukaiset tulkkipalvelut ovat siirtymässä Kelan etuudeksi vuonna 2010. Tällä pyritään parantamaan tulkkipalvelun yhdenvertaista saatavuutta, sillä nykyisessä palvelujärjestelmässä alueelliset erot palvelun saannissa ovat suuria. Vuoden 2005 jälkeen myös tulkkipalvelun laatuun liittyvät kysymykset ovat nousseet viittomakielisessä yhteisössä käytävään keskusteluun, sillä koulutustason noustessa tulkkausten tarpeet ja siihen kohdistuvat odotukset ovat lisääntyneet niin työelämässä kuin vapaa-ajan tulkattavissa tilanteissa.

Sosiaali- ja terveysministeriön sekä kuntien ja kuntayhtymien rahoittama Valtakunnallinen etätulkkaushanke käynnistyi elokuussa 2007. Hankkeen aikana luodaan valtakunnallinen palvelujärjestelmä joka täydentää olemassa olevaa tulkkipalvelua. Myös valtakunnallinen päivystys on mahdollista toteuttaa etäratkaisujen avulla. Etätulkkauspalvelun kehittämisessä ovat mukana vammaispalvelulain mukaisen tulkkipalvelun käyttäjiä edustavat järjestöt. Järjestelmä on laajennettavissa myös muiden kieliryhmien (saame, maahanmuuttajat yms.) tulkkauksen tarpeisiin. Etätulkkauspalvelun käyttöä julkisissa palveluissa pyritään edistämään.

7. Mahdollisia kommentteja muiden viittomakielten käytöstä Suomessa

Kansainvälistyminen näkyy myös viittomakieliyhteisössä. Kuurojen Liitto ry:n kuntoutussihteerien asiakasrekisterissä mukaan kuuroja maahanmuuttajia on noin 120, lähes 20 eri maasta. Suurin osa heistä on venäläisiä, jotka käyttävät venäläistä viittomakieltä äidinkielenään. Osa maahanmuuttajista on asunut Suomessa jo noin 20 vuotta, joten he eivät ehkä miellä itseään enää maahanmuuttajiksi. Viittomakielisten maahanmuuttajien viittomakielten asemaa ei rinnasteta Suomen kansallisten viittomakielten, suomalaisen ja suomenruotsalaisen viittomakielen asemaan. Saadakseen esimerkiksi tulkkauspalveluja, koulutusta tai Suomen kansalaisuuden heidän on hallittava riittävä suomalaisen tai suomenruotsalaisen viittomakielen taito.

Viittomakielen tulkkien koulutuksessa keskitytään suomalaisen viittomakielen opiskeluun. Suomenruotsalaisen viittomakielen tulkkien koulutukselle tulisi osoittaa kiintiö ja viittomakielisten maahanmuuttajien tulkkauksen kehittämiseen tulisi niin ikään osoittaa riittävästi resursseja. Muutenkin voidaan yleisesti todeta, että suomenruotsalaisten kuurojen tiedon- ja palvelujen saannissa on paljon ongelmia.

Helsingissä 6.11.2008

Markku Jokinen
toiminnanjohtaja
Kuurojen Liitto ry

LAUSUNTO POHJOISMAISEN KIELISOPIMUKSEN LUONNOKSESTA

Kuurojen Liitto ry pitää Pohjoismaisen kielisopimuksen uudistamista erinomaisena edistysaskeleena. Pitkään odotettu uudistus, viittomakielten huomioon ottaminen, on viimein toteutumassa. Viittomakielisten henkilöiden liikkuvuus Pohjolassa on viimeisen vuosikymmenen aikana lisääntynyt ja samalla ikään kuin arkipäiväistynyt. Uudella kielisopimuksella heidän ja myös muiden kielellisten vähemmistöjen kielellisiä oikeuksia voidaan tukea aiempaa paremmin. Mahdollisuus viittomakielten käyttöön tulee turvata kaikissa kielisopimuksessa mainituissa olosuhteissa. Tämä tarkoittaa etenkin sitä, että viittomakielen tulkkaus on järjestettävä aina. Palvelun maksuttomuus on tärkeää, sillä viittomakielinen henkilö ei ole tilanteessa ainoa tulkin tarvitsija – kyse on myös viranomaisen kielitaidon puutteen korjaamisesta.

Lisäksi olemme erittäin tyytyväisiä siihen, että kielellisiä oikeuksia ei enää tässä sopimuksessa sidota kansalaisuuteen. Tämä parantaa maahanmuuttajakuurojen kielellisiä oikeuksia huomattavasti.

Seuraavassa kommenttimme sopimustekstiin kronologisessa järjestyksessä:

Artiklat 1 ja 3 / Kielet, joita sopimus koskee

Katsomme, että viittomakielet tulisi erillisen artiklan (3) sijaan mainita artiklassa 1 muiden vähemmistökielten (färöiska, grönländska, samiska språk) rinnalla. Näin pohjoismaiset viitotut kielet tulisivat tunnustetuiksi samanarvoisina kuin puhutut kielet.

Artikloissa 1 ja 3 mainitaan sekä vähemmistökielten että viittomakielten kohdalla, että niitä käytettäisiin ”mahdollisuuksien mukaan”. Artikloihin sisältyvä ehdollisuus tulee mielestämme poistaa. Oikeus omaan kieleen on ehdoton. Nykyisen teknologian avulla jopa viittomakielisiä neuvotteluja voidaan käydä yli rajojen edullisillakin laitteistoilla, joten käytännön toteuttamistapoihin liittyvän epätietoisuuden ei pidä antaa muodostua esteeksi, kun sovitaan periaatteellisista linjauksista.

Artikla 4 / Ammattitaitoisten tulkkien ja kääntäjien hankkiminen

Artikla 4 tulkkauksesta ja kääntämisestä on viittomakielisille erittäin tärkeä. Viranomaisen saattaa olla vaikea arvioida tulkiksi tai kääntäjäksi hankitun henkilön ammattitaitoa, ja siksi artiklassa olisi hyvä mainita siitä, kuka voi toimia tulkkina tai kääntäjänä. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (artikla 9 Accessibility, kohta e) toteaa, että “...*States Parties shall take appropriate measures to ensure to persons with disabilities access, on an equal basis with others, to the physical environment, to transportation, to information and communications, including information and communications technologies and systems,--- Provide forms of live assis-*

tance and intermediaries, including guides, readers and professional sign language interpreters, to facilitate accessibility to buildings and other facilities open to the public". Yleissopimukseen vedoten esitämme, että artiklaan 4 lisättäisiin maininta ammattitaitoisista tulkeista (olipa heidän käyttämänsä kieliyhdistelmä mikä hyvänsä). Viittomakielisten käännösten osalta tarvitaan vielä lisäselvityksiä siitä, miten ns. virallinen käännös määritellään, mutta periaatteellisena linjauksena viittomakielistenkin viranomaiskäännösten esillä pitäminen on tärkeää.

Artikla 6 / Tulkin tarpeen harkinnanvaraisuudesta

Artiklassa 6 tulkkaus ja kääntäminen mainitaan uudelleen siitä näkökulmasta, että viranomaisella on oikeus päättää tarvitaanko tulkkausta vai ei. Valitettavasti tilanteita on tarkasteltu vain puhuttujen kielten käyttämisen näkökulmasta, sillä viittomakielisten näkökulmasta tulkkaa tarvitaan käytännöllisesti katsoen aina. Siksi artiklassa tulisi eriyttää puhutut ja viitotut kielet, ja mainita, että viittomakielten kohdalla tarveharkintaa ei käytetä, vaan tulkki hankitaan aina. Myös artiklassa 7 tulisi ottaa huomioon viittomakielten tulkkauksen ensisijaisuus tarveharkintaan tai pohjoismaissa käytettyjen puhuttujen ja kirjoitettujen kielten nähden (ks. myös liite: Kuurojen Pohjoismaisen Neuvoston julkilausuma tulkkipalveluista). Lisäksi muistutamme, että jos viittomakielinen henkilö ylipäätään tarvitsee tulkkausta viranomaisasioissa tai vastaavissa muualla kuin kotimaassaan, tilanne on yleensä odottamaton ja emotionaalisesti hyvin vaativa. Tämä omalta osaltaan puoltaa viittomakielten tulkkauksen järjestämistä ilman erillistä pyyntöä.

Artiklat 8, 11 ja 12 / Tulkkauskustannukset

Pohjoismaissa tulkkipalveluja koskevat säädökset ovat erilaisia, mutta niiden periaatteena tulisi olla se, että viittomakieliselle itselleen ei koituisi kustannuksia tulkkauksesta tai kääntämisestä. Tarve viittomakielten käyttöön ei ole viittomakielisille henkilöille valinnanvarainen asia, vaan ”pakollinen”. Lisäksi yhteiskunnalta usein jää huomaamatta se näkökulma, että kyse on viranomaisen kielitaidon puutteen korjaamisesta – myös kuuleva osapuoli tarvitsee tulkkaa. Siksi esitämme tulkkauskustannuksia käsitteleviin artikloihin 8, 11 ja 12 muutoksia siten, että viittomakielten tulkkaus on viittomakielisille maksutonta.

Tulkkauskustannuksista sovittaessa tärkeänä näkökulmana pidämme myös sitä, että artiklan 5 mukaisesti viranomaiset selvittävät kustannuskysymykset yhteistyössä siten, että viittomakielisen henkilön ei tarvitse osallistua kustannuksista neuvottelemiseen.

Helsingissä 27.1.2009

Markku Jokinen
toiminnanjohtaja